

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕВОЛЮЦІЇ ОЛІМПІЙСЬКОГО ВІДБОРУ В БОРОТЬБІ ЖІНОЧІЙ

Олексій МЕЛЬНИК¹,

здобувач ступеня доктора філософії,
<https://orcid.org/0000-0003-2499-4591>,
melnyk31@ukr.net

Христина ХІМЕНЕС¹,

доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-8677-6701>,
kh.khimenes@gmail.com

Ольга ЗАДОРЖНА¹,

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
<https://orcid.org/0000-0001-6318-1660>,
ozadorozhna@ukr.net

Людмила БАЛУШКА³,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, викладач,
<https://orcid.org/0000-0002-4161-4282>,
lbalushka@gmail.com

¹Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського

²Херсонський державний університет

³Львівський державний університет внутрішніх справ

Анотація. У дослідженні комплексно проаналізовано систему кваліфікації боротьби жіночої в олімпійських циклах за ключовими параметрами. Основні результати дослідження розкривають еволюцію критеріїв відбору спортсменок на Олімпійські ігри, демонструючи динамічні зміни у кваліфікаційних механізмах. *Методологія дослідження* включає комплексний підхід, який поєднує історичний, статистичний та порівняльний аналіз. Було опрацьовано широкий спектр архівних матеріалів, статистичних даних міжнародних спортивних організацій та безпосередніх результатів кваліфікаційних турнірів. Це дозволило не лише простежити історичну динаміку змін у системі олімпійського відбору, але й виявити ключові тенденції та закономірності розвитку жіночої боротьби на міжнародній спортивній арені. *Результати включають:* детальну характеристику критеріїв відбору спортсменок у різних олімпійських циклах; комплексний аналіз трансформації кількісного складу учасниць в олімпійських вагових категоріях; історіографію світових кваліфікаційних турнірів з боротьби жіночої; порівняльний аналіз розподілу олімпійських квот по континентах. Теоретична значущість роботи полягає в систематизації наукових знань про кваліфікаційні процеси в жіночій боротьбі, а практична цінність – у можливості використання результатів для вдосконалення спортивного відбору та прогнозування олімпійських перспектив. Дослідження розширює наукове уявлення про механізми формування олімпійських збірних у боротьбі жіночій та може слугувати методологічною базою для подальших наукових розвідок у спортивній аналітиці. Особливу увагу приділено аналізу еволюційних змін у системі відбору спортсменок, зокрема трансформації кваліфікаційних вимог та критеріїв на різних етапах розвитку боротьби жіночої. Отримані результати мають суттєве значення для розуміння складних процесів формування олімпійських команд, удосконалення методик спортивного відбору та прогнозування перспектив розвитку боротьби жіночої в контексті міжнародного спортивного руху.

Ключові слова: боротьба вільна, жіноча боротьба, відбір на Олімпійські ігри.

HISTORICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF EVOLUTION OF OLYMPIC SELECTION IN WOMEN'S WRESTLING

Oleksiy MELNYK¹,

candidate for the degree of Doctor of Philosophy,
<https://orcid.org/0000-0003-2499-4591>,
melnyk31@ukr.net

Khrystyna KHIMENES¹,

Doctor of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-8677-6701>,
kh.khimenes@gmail.com

Olha ZADOROZHNA²,

Doctor of Sciences in Physical Education and Sports, Professor ,
<https://orcid.org/0000-0001-6318-1660>,
ozadorozhna@ukr.net

Lyudmyla BALUSHKA³,

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Lecturer,
<https://orcid.org/0000-0002-4161-4282>,
lbalushka@gmail.com

¹Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture

²Kherson State University

³Lviv State University of Internal Affairs

Abstract. The study comprehensively analyzed the women's wrestling qualification system across Olympic cycles using key parameters. The main research results reveal the evolution of selection criteria for female athletes in the Olympic Games, demonstrating dynamic changes in qualification mechanisms. *The research methodology* includes a comprehensive approach combining historical, statistical, and comparative analysis. A wide range of archival materials, statistical data from international sports organizations, and direct results of qualification tournaments were processed. This allowed not only tracing the historical dynamics of changes in the Olympic selection system but also identifying key trends and patterns in the development of women's wrestling on the international sports arena. *Results include:* a detailed characterization of athlete selection criteria across different Olympic cycles; a comprehensive analysis of the transformation in the quantitative composition of participants in Olympic weight categories; a historiography of world qualification tournaments for women's wrestling; a comparative analysis of Olympic quota distribution across continents. The theoretical significance of the work lies in systematizing scientific knowledge about qualification processes in women's wrestling, while its practical value is in the possibility of using the results to improve sports selection and predict Olympic perspectives. The study expands the scientific understanding of mechanisms for forming Olympic teams in women's wrestling and can serve as a methodological basis for further scientific research in sports analytics. Particular attention is paid to analyzing evolutionary changes in the system of athlete selection, specifically the transformation of qualification requirements and criteria at different stages of women's wrestling development. The obtained results are of significant importance for understanding the complex processes of forming Olympic teams, improving sports selection methodologies, and predicting the development prospects of women's wrestling in the context of the international sports movement.

Key words: freestyle wrestling, women's wrestling, selection, Olympic Games, development.

Постановка проблеми. Боротьба – один із досить давніх видів спорту, який було включено до програми стародавніх Олімпійських ігор ще у 776 році до н.е. [5].

Щодо сучасної боротьби слід відзначити її динамічний розвиток на світовій арені, при цьому правила цього виду спорту впродовж

багатьох років зазнавали змін, роблячи боротьбу все більш видовищною і конкурентоспроможною серед інших видів олімпійських змагань. Отже, потрапити борцям на найсильніші змагання чотириріччя ставало дедалі складніше [3; 8].

Сучасна боротьба включає три стилі: греко-римську, боротьбу вільну та боротьбу жіночу.

Зокрема в 1997 році МОК прийняв рішення щодо включення боротьби жіночої до програми XXVIII Олімпійських ігор в Афінах 2004 року [17]. Жінки були представлені в чотирьох вагових категоріях (чоловіки в семи). Це вимагало від борчинь перегляду основних підходів до побудови системи підготовки та зміни пріоритетів у виборі головних змагань тепер уже в чотирирічних олімпійських циклах, у тому числі виборювати право участі в Олімпійських іграх у кваліфікаційних турнірах [7; 9; 12].

В олімпійських вагових категоріях спостерігалась досить жорстка конкуренція, кількість учасниць у них була суттєво більшою, ніж у неолімпійських [2]. Ключовими для відбору спортсменок на Олімпійські ігри були визначені місця на кваліфікаційних змаганнях. Зокрема щодо Олімпійських ігор в Афінах першим таким етапом відбору був передолімпійський Чемпіонат світу 2003 року в Нью-Йорку, на якому олімпійські путівки здобували спортсменки, котрі посіли 1–5 місця [4]. Цей чемпіонат світу і розпочав відлік перегонів лідерів за шанс потрапити на найважливіші змагання чотириріччя. Відзначмо, що з кожним наступним олімпійським циклом конкуренція на кваліфікаційних змаганнях ставала дедалі жорсткішою, збільшувалась і кількість учасниць на них. Змінювалися також кількість кваліфікаційних змагань та критерії здобуття олімпійських ліцензій.

У міжнародному календарі UWW відбірковими турнірами до Олімпійських ігор є Європейський, Азійський, Панамериканський і турніри Африки та Океанії. Ліцензію можна здобути і на світовому передолімпійському кваліфікаційному турнірі [17; 18].

Для формування належного уявлення про специфіку відбору в боротьбі жіночій до основних змагань чотирьохріччя доцільним виявляється з'ясувати еволюцію цього процесу в контексті олімпійської історії жіночої боротьби.

Виклад основного матеріалу. Критерії відбору до Олімпійських ігор у різних олімпійських циклах у боротьбі жіночій

Кожні чотири роки проводиться унікальний чемпіонат світу, який відрізняється від інших тим, що на ньому розігруються ліцензії на ключову подію – Олімпійські ігри (далі – ОІ). Це важлива подія для борців та борчинь з усього світу. Зазвичай цей чемпіонат проводиться в передрік до ОІ, і він завжди є першим відбірковим змаганням [15]. Наступний шанс забезпечити собі місце на ОІ борчині можуть уже в олімпійський рік на континентальних та світових кваліфікаційних

турнірах, потрапивши до фінальної частини цих змагань. Проте зазначимо, що перед ОІ в Афінах, в яких борчині вперше брали участь, не було заплановано кваліфікаційних континентальних чемпіонатів [17]. Натомість до XXVIII Олімпійських ігор в Афінах 2004 року борчині мали змогу бути допущеними, отримавши ліцензію на одному з трьох етапів відбору в чотирьох вагових категоріях (до 48, 55, 63 та 72 кг):

1. Чемпіонат світу 2003 року у Нью-Йорку – 1–5 місця.
2. Два світових кваліфікаційних турніри – 1–3 місця.

До XXIX Олімпійських ігор у Пекіні 2008 року відбір учасниць відбувався уже на чотирьох змаганнях. Зокрема, путівки розігрувалися на:

- 1) Передолімпійському кваліфікаційному чемпіонаті світу в Баку 2007 року (1–8 місце);
- 2) континентальних чемпіонатах – 1–2 місця;
- 3) двох світових турнірах – 1–2 місця.

Загалом, у боротьбі жіночій було розіграно 66 ліцензій у різних вагових категоріях. Окрім того, додатково МОК виділив сім ліцензій на всі три види боротьби для країни-господарки Олімпійських ігор у Пекіні, в тому числі й для жінок. НОК Тунісу відхилив квоти, виборені їхніми борчинями (у в/к до 48 кг та 72 кг) на чемпіонаті Африки 2008 року.

Важливо також відзначити, що якщо країна не брала участі в ліцензійному чемпіонаті світу, який передував ОІ, або ж брала участь неповним складом, то на чемпіонаті континенту ліцензії цій країні у відповідних вагових категоріях не надавали. У такому разі спортсменки цієї країни мали змогу боротися за олімпійські путівки на наступних кваліфікаційних турнірах.

Для участі в XXX Олімпійських іграх у Лондоні 2012 року, щоб відібратися на головні змагання чотириріччя, потрібно було посісти 1–5 місце на чемпіонаті світу в Стамбулі 2011 року. При цьому кількість третіх та п'ятих місць у чемпіонаті і на всіх інших змаганнях світового рівня збільшили до двох (четвертого і шостого місця не було). Водночас на континентальних чемпіонатах путівки вже не розігрувались, для кожного з континентів було впроваджено континентальні кваліфікаційні турніри, на яких у відповідних вагових категоріях надавались олімпійські ліцензії борцям та борчиням, котрі посіли 1–2 місця. Два світових кваліфікаційних турніри залишились у числі ліцензійних, і це був фактично останній шанс для спортсменок, які не вибороли путівки на першому та другому етапах відбору.

Такий формат завоювання олімпійських ліцензій залишився незмінним до XXXI Олімпіади в Ріо-де-Жанейро 2016 року [16]. Для потрапляння в перелік кращих до цих ОІ спортсменки мали чотири можливості:

- 1) Чемпіонат світу 2015 року в Лас-Вегасі – 1–5 місце;
- 2) континентальні кваліфікаційні турніри – 1–2 місця;
- 3) два світових кваліфікаційних турніри – 1–2 місце.

Значні зміни в правилах відбору відбулися до XXXII Олімпіади в Токіо 2020 року. Цього разу кількість світових кваліфікаційних турнірів було зменшено до одного. Два попередніх етапи відбору залишилися без змін. Ці Олімпійські ігри мали ризики проведення, причиною чого була всесвітня пандемія COVID-19. Проте змагання все ж таки відбулися із запізненням на рік (2021). Проводилися вони без глядачів та з обмеженням кількості присутнього тренерського штабу [3]. Кількість борчинь у кожній ваговій категорії була обмежена до 16, тому олімпійські претендентки розпочинали боротьбу одразу з 1/8 фіналу.

Олімпійські ліцензії на XXXIII Олімпійські ігри в Парижі 2024 року було розіграно на трьох етапах ліцензійних змагань:

- 1) Чемпіонат світу 2023 року в Белграді – 1–3 місце та ще одна ліцензія розіграна між двома борцями чи борчинями, які програли в бронзових сутичках у відповідних вагових категоріях;
- 2) континентальні кваліфікаційні турніри – лише фіналісти отримали путівки (1–2 місце);

3) один світовий кваліфікаційний турнір – розіграно три путівки на ОІ, які отримали борці чи борчині-фіналістки, і ще одну ліцензію розіграли між собою два бронзових призери цих змагань.

Динаміка кількості учасниць в олімпійських вагових категоріях на кваліфікаційних чемпіонатах світу.

Починаючи з першого кваліфікаційного чемпіонату світу 2003 року в Нью-Йорку (США), де олімпійські ліцензії для боротьби жіночої розігрувалися в чотирьох вагових категоріях, їх кількість залишалася незмінною до ОІ в Ріо-де-Жанейро 2016 року. Впродовж багатьох років спостерігається постійне зростання кількості учасниць, що беруть участь у боротьбі за олімпійські ліцензії. Наприклад, на Чемпіонаті світу 2003 року в Нью-Йорку, який проходив перед XXIII Олімпіадою, брали участь 108 борчинь у чотирьох олімпійських вагових категоріях (рис. 1). Згодом, під час Чемпіонату світу 2007 року в Баку (Азербайджан), який передував XXIV Олімпійським іграм у Пекіні 2008 року, кількість борчинь, які змагалися за олімпійські путівки, зросла до 142. На Чемпіонаті світу 2011 року в Стамбулі (Туреччина) кількість борчинь досягла кількості 157 [17].

Після зміни низки правил UWW додав ще дві вагові категорії до програми ОІ в боротьбі жіночій. Отже, на Чемпіонаті світу 2015 року в Лас-Вегасі (США), який передував ОІ в Ріо-де-Жанейро 2016 року, жінки розігрували олімпійські путівки вже у шести вагових категоріях [14]. Загальна кількість учасниць Олімпіади зросла до 188. Проте, враховуючи, що олімпійських вагових категорій стало на дві більше, кількість учасниць у кожній

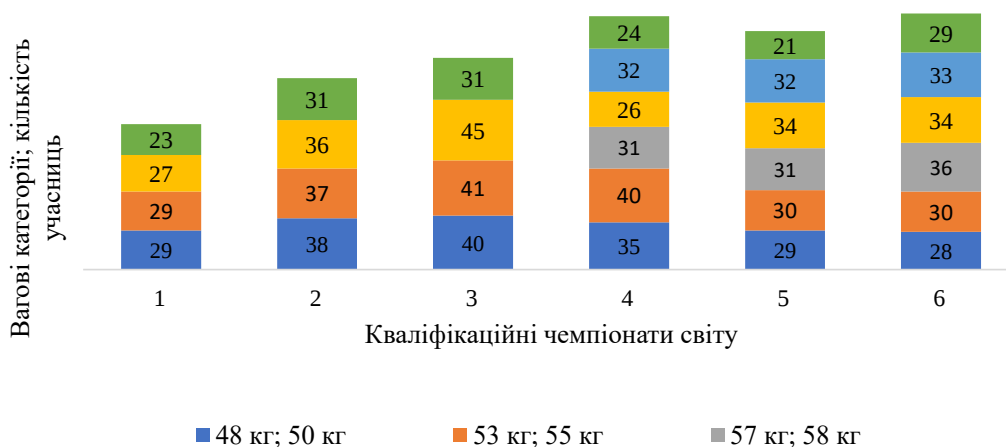

Рис. 1. Динаміка кількості борчинь-учасниць кваліфікаційних чемпіонатів світу: 1 – ЧС у Нью-Йорку 2003 (108 борчинь); 2 – ЧС у Баку 2007 (142 борчині); 3 – ЧС у Стамбулі (157 борчинь); 4 – ЧС у Лас-Вегасі 2015 (188 борчинь); 5 – ЧС у Нур-Султан 2019 (177 борчинь); 6 – ЧС у Белграді 2023 (190 борчинь)

з них зменшилась. ОІ 2020 року в Токіо були перенесені на 2021 рік через пандемію Covid-19, що стало першим подібним випадком в їх історії. При цьому кількість учасниць на ОІ в Токіо у боротьбі жіночій обмежувалася 16 борчинями (раніше 19–20) у кожній із шести вагових категорій. На чемпіонаті світу 2019 року в Нур-Султані (Казахстан), де виборювалися перші квоти до Токіо 2020, в боротьбі за ліцензії змагалися 177 борчинь.

На кваліфікаційному чемпіонаті світу в м. Белграді (Сербія) 2023 року в шести олімпійських вагових категоріях налічувалось 190 борчинь, і в кожній з них розігрувалось по 5 путівок на ОІ. Ліцензії отримували дві фіналістки, два бронзових призери, а долю п'ятої ліцензії вирішували поєдинки між двома спортсменками, які програли в бронзових сутичках. При цьому варто відзначити, що фінальний поєдинок на цих змаганнях не проводиться, пріоритетом є отримання олімпійської путівки, а не здобуття медалі [17].

Стосовно континентальних кваліфікаційних турнірів, то вони завжди проводяться в олімпійський рік і є другим етапом відбору на головні змагання чотириріччя. Впродовж усіх олімпійських циклів проводились відбіркові кваліфікаційні турніри, на яких борчині виборювали путівки на Олімпійські ігри. Водночас до Олімпіади в Афінах 2004 року, які були стартовими в цьому виді спорту, континентальні кваліфікаційні турніри не проводились. Відбірковими змаганнями на Ігри були кваліфікаційний чемпіонат світу та два світових кваліфікаційних турніри.

До XXIX Олімпіади в Пекіні у 2008 році FILA (з 2013 року – UWW) вперше надала змогу борчиням здобути путівки на континентальних чемпіонатах. У цьому році на всіх чотирьох континентальних чемпіонатах сумарно було розіграно 17 олімпійських ліцензій. До XXX Олімпіади в Лондоні 2012 року FILA офіційно впровадила

в календар змагань континентальні кваліфікаційні турніри, на яких борчині також виборювали путівки. Такі турніри проводяться дотепер.

Аналізуючи кількісні склади континентальних кваліфікаційних турнірів, ми відстежили зростання кількості висококваліфікованих борчинь у боротьбі за олімпійські путівки (рис. 2). Беручи до уваги перші такі старти та останні з тих, що відбувалися перед ОІ в Парижі 2024 року, варто відзначити, що, кількість учасниць турніру країн Африки та Океанії зросла з 2008 до 2024 року близько на 46%, країн Американського континенту – на 56%, Азійського – на 30% та Європейського – на 16%.

На Європейських континентальних кваліфікаційних турнірах спостерігається найбільша кількість учасниць, які вступали в боротьбу за право участі в ОІ. Найменшу кількість борчинь яка боролась за путівки на Ігри, відзначено на об'єднаному турнірі Африки та Океанії. До прикладу, на кваліфікаційному турнірі в Тунісі (Єгипет) який був відбірковим до XXXII Олімпіади в Токіо 2020 р. у ваговій категорії до 76 кг, було всього троє учасниць і ліцензії здобули представниці Єгипту та Тунісу. На Іграх борчиня з Єгипту посіла 10 місце, а борчиня з Тунісу закінчила свій виступ на 16-й позиції в турнірній таблиці.

Друге місце за кількістю учасниць на кваліфікаційних турнірах займають Азійські континентальні змагання. Відповідно, на Панамериканських кваліфікаційних турнірах кількість борчинь дещо менша, тому вони за масовістю нині посідають третю позицію.

Зважаючи на те, що фіналісти кваліфікаційних турнірів досить часто знімалися зі змагань, UWW прийняв рішення скасувати фінальні поєдинки, враховуючи, що обидва спортсмени/спортсменки отримують олімпійську ліцензію, перемигши в півфінальних боях. Такі зміни в правилах

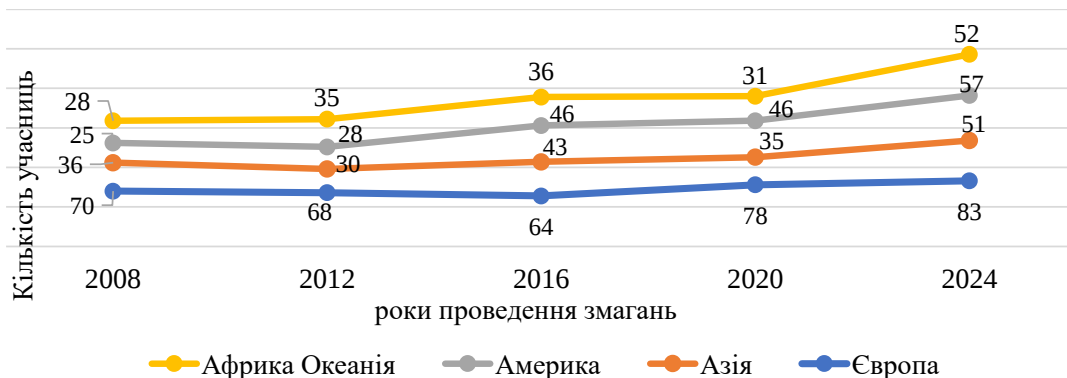

Рис. 2. Динаміка кількості учасниць у континентальних кваліфікаційних змаганнях з боротьби жіночої

відбору до головних змагань чотирьохріччя впровадили на кваліфікаційних континентальних та світовому турнірах до XXXIII Олімпіади в Парижі 2024 року. Відповідно, скасовано також проведення бронзових фіналів. Це рішення засвідчує, що сьогодні кваліфікаційні турніри несуть виключно відбірковий характер.

Світові кваліфікаційні турніри: історія, учасники, місце в олімпійських циклах.

Останнім шансом потрапити на ОІ є світові кваліфікаційні турніри. Варто констатувати, що в перші чотири олімпійські цикли проводилися по два світових турніри, а до Олімпіади в Токіо 2020 та 2024 року їх кількість зменшилась до одного. На цих змаганнях мають право брати участь спортсменки лише тих країн, яким не вдалося здобути путівки на попередніх етапах [11].

До XXVIII Олімпіади в Афінах 2004 року згідно з вимогами олімпійського відбору було проведено два світових кваліфікаційних турніри. Перший з них відбувся у м. Туніс (Туніс) 6 березня 2004 року. У боротьбу за олімпійські путівки на ньому вступили 105 спортсменок у чотирьох вагових категоріях (рис. 3). Другий був проведений у м. Мадрид (Іспанія) через два тижні після першого, а саме 20 березня 2004 року. За останній шанс потрапити на головні змагання чотирьохріччя на килими вийшли 100 борчинь [17].

До XXIX Олімпіади в Пекіні 2008 року на першому світовому турнірі в м. Едмонтон (Канада), який відбувся 16 травня 2008 року, взяло участь 80 борчинь, ця кількість учасниць дещо менша, ніж на першому кваліфікаційному турнірі до попередніх ОІ в Афінах, що пов'язано з тим, що на передолімпійському кваліфікаційному чемпіонаті

світу в Баку (Азербайджан) у 2007 році було збільшено кількість олімпійських путівок із трьох до восьми. На другому турнірі в м. Хапаранда (Швеція), який відбувся 31 травня 2008 року, олімпійські ліцензії виборювали ще 83 спортсменки [17].

До третіх Олімпійських ігор, де в програмі змагань була боротьба жіноча, (ОІ в Лондоні 2012), було проведено також два світових турніри. Перший з них відбувся в м. Тайвань (Китай) 27 квітня 2012 року, де кількість учасниць налічувала 74. На другому світовому кваліфікаційному турнірі у м. Хельсінкі (Фінляндія), який був проведений 4 травня 2012 року, олімпійські путівки розігрували ще 88 борчинь [17].

До XXXI Олімпіади в Ріо-де-Жанейро 2016 року на першому світовому турнірі, який пройшов 23 квітня 2016 року в м. Улан-Батор (Монголія), за право отримати олімпійську путівку змагалися 102 спортсменки вже в шести вагових категоріях (кількість яких збільшилась після низки змін у правилах у 2013 році). На другому турнірі у м. Стамбул (Туреччина), який відбувався через два тижні – 6 травня 2016 року, кількість борчинь налічувала 117 [17].

У вимогах відбору до XXXII Олімпіади в Токіо 2020 відбулися зміни, а саме було проведено лише один світовий кваліфікаційний турнір, який відбувся 6 травня 2021 року у м. Софія (Болгарія). У ньому олімпійські ліцензії виборювали 115 спортсменок [17].

У відборі на XXXIII Олімпійські ігри в Парижі 2024 року, спортсменки також мали лише один такий шанс. Світовий кваліфікаційний турнір відбувся у м. Стамбул (Туреччина) 9 травня 2024 року. У ньому брали участь 136 борчинь, які

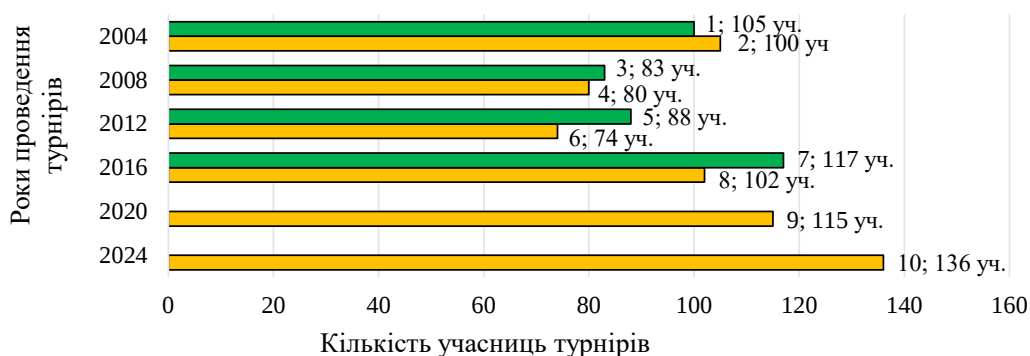

Рис. 3. Динаміка учасниць світових кваліфікаційних турнірів із боротьби жіночої: 1 – Світовий турнір у м. Туніс; 2 – Світовий турнір у м. Мадрид; 3 – Світовий турнір у м. Едмонтон; 4 – Світовий турнір у м. Хапаранда; 5 – Світовий турнір у м. Тайвань; 6 – Світовий турнір у м. Хельсінкі; 7 – Світовий турнір у м. Улан-Батор; 8 – Світовий турнір у м. Стамбул; 9 – Світовий турнір у м. Софія; 10 – Світовий турнір у м. Стамбул

виборювали олімпійські путівки в шести вагових категоріях [17].

Слід зазначити, що за умови проведення двох світових кваліфікаційних турнірів борці та борчині, які виборювали путівки в останньому з них, мали лише близько двох місяців для відновлення та підготовки до головних змагань чотириріччя, що вступало в певні протиріччя з адаптаційними можливостями організму і фактично ставало додатковим бар'єром для досягнення піку спортивної форми до ОІ. Це було вагомою причиною переглянути підходи і зменшити кількість відбіркових турнірів в олімпійському році до одного, збільшивши міжзмагальний період для учасників/учасниць до 3,5 місяців і таким чином забезпечити більш якісну їх підготовку.

Розподіл олімпійських путівок у боротьбі жіночій по континентах.

З моменту, коли до календаря змагань у боротьбі жіночій були включені змагання, на яких надавались олімпійські путівки, ліцензії виборювались спортсменками для НОК своєї країни. Цікавим виявляється з'ясування факту щодо того, борчині якого континенту здобувають найбільше путівок до кожних Олімпійських ігор.

Зокрема, на ОІ в Афінах 2004 року в чотирьох представлених вагових категоріях загальна кількість учасниць становила 50 борчинь. З них 50% були представницями Європейського континенту. Найменша кількість учасниць (дві, тобто 4%) були громадянками країн Африки та Океанії. Представниць Азії налічувалось 26% (13 борчинь) від загальної кількості учасниць. Американський континент було представлено десятьма спортсменками, а це 20% від загальної кількості учасників (рис. 4).

На XXIX Олімпіаді в Пекіні 2008 року в змаганнях із боротьби жіночої взяли участь 67 учасниць із різних континентів. Найбільше борчинь вкотре представляли Європу (33 учасниці, 49,3%). Азійський континент у цьому виді олімпійської програми представляли 15 учасниць (22,4%). Команда борчинь із Північної та Південної Америки налічувала 13 спортсменок (19,4%). Найменша кількість учасниць, які змогли вибороти олімпійські путівки, були представницями країн Африки та Океанії (6 борчинь, або 8,9% від загальної кількості).

До XXX Олімпійських ігор у Лондоні 2012 році лідерами за кількістю здобутих ліцензій виявились європейські борчині. Їх кількість становила 34,2% від загальної кількості учасниць головного старту чотириріччя (26). На другій позиції за кількістю представниць у цьому виді боротьби були азійки (21 учасниця, або 27,6%). Представниць Панамериканського континенту налічувалось 16 (21,1% від загальної кількості).

Значно зросла кількість спортсменок з Африки та Океанії в порівнянні з попередніми Іграми. У Лондоні їх кількість була вже 13 борчинь (17,1%).

На ОІ в Ріо-де-Жанейро загальна кількість учасниць суттєво зросла, що пов'язано з тим, що UWW впровадив ще дві вагові категорії для боротьби жіночої. У підсумку 112 борчинь у шести вагових категоріях вступили в боротьбу за медалі на цих змаганнях. Європейці здобули найбільшу кількість квот (48 учасниць, 42,9%). Своєю чергою азійські країни представляли 27 борчинь (24,1% від загальної кількості). Ще 23 (20,5%) спортсменки були громадянками країн Америки. На одну учасницю порівняно з попередніми ОІ

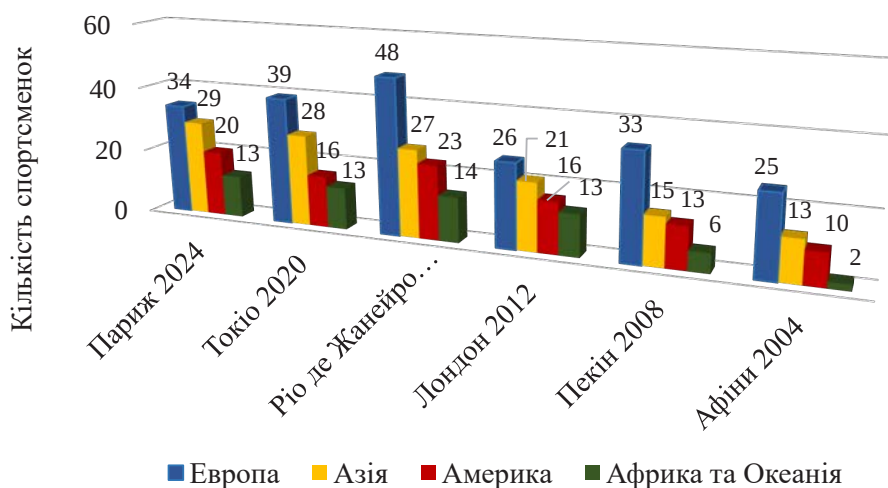

Рис. 4. Розподіл олімпійських путівок по континентах упродовж періоду присутності боротьби жіночої в програмі Олімпійських ігор

збільшилась і кількість борчинь із країн Африки та Океанії (14 учасниць, 12,5%).

Під впливом наслідків пандемії COVID-19 керівництвом UWW було змінено формат відбору до XXXII Олімпіади в Токіо 2020. Це виявилось в скасуванні одного світового кваліфікаційного турніру. Тому кількість учасниць Ігор у Ріо-де-Жанейро була меншою, ніж на попередніх Іграх, загалом було розіграно 96 путівок.

Щодо кількісного співвідношення учасниць із різних континентів, то борчинь з європейських країн знову було найбільше – 39 учасниць (40,6% від загальної кількості борчинь). Представниць Азії налічувалося 28 (29,3%) у різних вагових категоріях. Ще 16 учасниць були представницями Панамериканського континенту (16,6% від загальної кількості). Найменшою вкотре виявилася кількість спортсменок із країн Африки та Океанії, які здобули олімпійські путівки (13 борчинь, 13,5%).

До XXXIII Олімпіади в Парижі 2024 року борчині розіграли по 16 путівок у кожній із шести вагових категорій. Спортсменки здобували олімпійські ліцензії на трьох етапах відбору. При цьому олімпійські квоти були розподілені таким чином: 34 (35,4%) путівки вибороли борчині з європейських країн; 29 (30,2%) – представниці азійської школи боротьби; 20 путівок (20,8%) – спортсменки панамериканських країн; 13 ліцензій (13,6%) – борчині з країн Африки та Океанії.

Підсумовуючи, слід наголосити на тому, що з кожним олімпійським циклом конкуренція на кваліфікаційних змаганнях стає дедалі жорсткішою, про що свідчить високий рівень майстерності поєдинків, а також збільшення кількості країн-учасниць [13]. Першим шансом отримати олімпійську путівку є кваліфікаційний чемпіонат світу, який проводиться за рік до ОІ. Лише до Олімпійських ігор у Токіо 2020 відбулися вимушені зміни через наслідки пандемії COVID-19, і головні змагання чотириріччя було перенесено на рік, тому між ліцензійним чемпіонатом світу та ОІ стала різниця у два роки.

Спортсменки, які виборюють свої путівки на першому етапі відбору, мають рік для якісної підготовки до основного старту, всі інші претендентки на участь в ОІ мають тримати себе в належній спортивній формі й готуватися до континентальних кваліфікаційних турнірів, які зазвичай проходять на початку олімпійського року [1; 10]. Останнім шансом здобути олімпійську ліцензію є світові кваліфікаційні турніри, які в сучасному календарі припадають на кінець весни. Борчині, які виборюють свої ліцензії на цих змаганнях,

мають значно менше часу для відновлення та повернення до високого рівня підготовленості (приблизно 2–3 місяці).

Упродовж шести олімпійських циклів найбільшу кількість олімпійських ліцензій виборювали представниці європейських країн, борчині з країн Азії отримували менше олімпійських путівок, хоча саме команда однієї з азійських країн, а саме збірна Японії, виборювала найбільшу кількість олімпійських нагород за всю історію боротьби жіночої в олімпійській програмі. При цьому збірна команди Японії на всіх Олімпійських іграх завжди була представлена повним складом.

Найменша кількість учасниць на Олімпіаді завжди була з країн Африки та Океанії, проте кількість борчинь із цього континенту в порівнянні з першими Іграми, в яких була представлена жіноча боротьба, суттєво зросла (в Афінах 2004 року – дві представниці, в Парижі 2024 – 13 учасниць). Загалом, найбільша кількість (14 учасниць) із країн Африки та Океанії брала участь у XXXI Олімпіаді в Ріо-де-Жанейро 2016 року.

Водночас в ОІ брали участь не завжди спортсменки, які виборювали олімпійські путівки на кваліфікаційних турнірах. Були випадки, коли FILA /UWW надавав додаткові квоти країнам, в яких цей вид спорту є менш розвиненим. Проте, як демонструють офіційні дані, спортсменки, яким надавали Wild Card, жодного разу не сходили на олімпійський п'єдестал.

У боротьбу за олімпійські путівки вступають найсильніші борчині планети, спортсменки здобувають по декілька олімпійських медалей, а хтось жодного разу не братиме участі в Олімпійських іграх.

У боротьбі жіночій дотепер рекордсменкою щодо участі в ОІ серед борчинь є українська спортсменка Марія Стадник [5]. Українська легіонерка виступає за збірну команду Азербайджану і п'ять разів поспіль вона здобувала олімпійську путівку, при цьому є чотириразовою олімпійською медалісткою в найлегшій ваговій категорії.

Історично важливим здобутком олімпійських відборів, до прикладу, є випадок, коли у 2024 році на Азійському кваліфікаційному турнірі путівку виборола для своєї країни представниця зірної команди Узбекистану Актенге Кевнімжаєва (Keunimyaeva, Aktenge) у ваговій категорії до 50 кг. Також уперше на ОІ в Парижі 2024 року була представлена збірна команда Нової Зеландії завдяки Тайлі Форд (Tayla Ford), яка здобула олімпійську путівку на об'єднаному континентальному турнірі Африки та Океанії у ваговій категорії до

68 кг. На Олімпіаді в Парижі 2024 року на табло майорів уперше прапор Алжиру, путівки для своєї збірної здобули Доуду Ібісем (Doudou Ibtissem) у ваговій категорії до 50 кг та Чайма Фоюзя (Chaïma Fouzia) у ваговій категорії до 57 кг.

Висновки. Упродовж періоду наявності жіночої боротьби в олімпійській програмі відбулася трансформація системи відбору від трьохетапної (Афіни-2004) до більш складної та конкурентної системи з різними рівнями кваліфікаційних турнірів. Ключовим компонентом відбору залишається чемпіонат світу, який проводиться в передолімпійський рік, хоча кількість ліцензійних місць на ньому змінюється.

Система стала більш структурованою – від континентальних чемпіонатів до спеціальних континентальних кваліфікаційних турнірів, а кількість світових кваліфікаційних турнірів зменшилася з двох до одного, що посилює конкуренцію за олімпійські путівки.

Спостерігається стабільне зростання популярності жіночої боротьби, що підтверджується збільшенням кількості учасниць кваліфікаційних змагань. З 2003 року (108 учасниць) до 2023 року (190 учасниць) кількість борчинь на чемпіонатах світу зросла майже вдвічі.

Відбулося розширення олімпійської програми – кількість вагових категорій збільшилася з чотирьох до шести, що свідчить про зростання визнання жіночої боротьби на міжнародному рівні. Своєю чергою на континентальному рівні спостерігається дещо нерівномірний розвиток виду спорту. Європейські кваліфікаційні турніри мають найбільшу кількість учасниць. Азійські змагання посідають друге місце за масовістю. Панамериканські турніри знаходяться на третьому місці. Об'єднаний турнір Африки та Океанії має найменшу кількість учасниць. Водночас відстежено прогрес у збільшенні кількості учасниць континентальних змагань – з 2008 до 2024 року приріст учасниць становив: Африка та Океанія – 46%, Панамерика – 56%, Азія – 30%, Європа – 16%.

Система кваліфікації еволюціонувала в бік більшої прагматичності. Було скасовано фінальні та бронзові поєдинки на кваліфікаційних турнірах, що підкреслює їх суто відбірковий характер.

Ці тенденції свідчать про постійний розвиток жіночої боротьби як олімпійського виду спорту та вдосконалення системи відбору на Олімпійські ігри з урахуванням специфіки різних континентів та потреб спортсменок.

Список використаних джерел

1. Бойко В.Ф., Малинський І.Й. Структура змагальної діяльності та морфофункціональні особливості жінок-борців. *Молода спортивна наука України*. 2019. № 1(23). С. 6–12.
2. Данько Г.В., Петренко О.М. Особливості підготовки жінок-борців вільного стилю в умовах сучасного спорту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2018. № 3(97). С. 24–29.
3. Особливості спортивної кар'єри олімпійських чемпіонок у боротьбі жіночій / О.О. Мельник та ін. *Єдиноборства*. 2024. № 2(32). С. 61–70. DOI: <https://doi.org/10.15391/ed.2024-2.06>
4. Мельник О. Варіативність складу та результативність провідних команд з жіночої боротьби в Олімпійських іграх. *Physical culture and sport: scientific perspective*. 2023. № (2). С. 32–42. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2023.2.4>
5. Зародження і розвиток жіночої боротьби в Україні / Ю.Ю. Стельмах та ін. *Молода спортивна наука України*. 2015. № 19. С. 230–234.
6. Шандригось В.І., Первачук Р.В. Роль і місце спортивної боротьби в системі олімпійського руху. *Молода спортивна наука України*. 2018. № 1 С. 18–19. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12402/1/Shandrygos15.pdf>
7. Аналіз відбору зі спортивної боротьби на Олімпійські ігри у Токіо / В.І. Шандригось та ін. *Єдиноборства*. 2021. № 3(21). С. 84–98. DOI: <https://doi.org/10.15391/ed.2021-3.08>
8. Шандригось В.І., Яременко В.В., Первачук Р.В. Становлення і розвиток жіночої боротьби в програмі Олімпійських Ігор. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*: збірник статей XIV Міжнародної наукової конференції. ХДАФК, 2018. Т. 1. С. 80–83.
9. Яременко В.В., Коробейнікова Л.Г. Психофізіологічні стани спортсменок високої кваліфікації в жіночій боротьбі. *Спортивна наука України*. 2020. № 2(96). 47–54.
10. Anderson C. M., Mitchell S. K. Gender-specific approaches to injury prevention in female wrestling: A comprehensive review. *Journal of Athletic Training*. 2022;44(2):83–91.
11. Curby D., Dokmanac M., Kerimov F., Tropin Y., Latyshev M., Bezkorovainyi D., Korobeynikov G. Performance of wrestlers at the Olympic Games: gender aspect. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2023;27(6):487–493. DOI: <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0607>
12. Garcia-Pallares J., Lopez-Gullon J. M. Performance analysis of elite female wrestlers: Physical and physiological characteristics. *International Journal of Performance Analysis in Sport*. 2017;17(4):510–520.
13. Korobeynikov G., Latyshev S. Psychophysiological states and motivation in elite female wrestlers. *Journal of Combat Sports and Martial Arts*. 2016;7(2):67–72.

14. Smith K. L., Johnson M. A. Technical and tactical analysis of female wrestling matches at the 2016 Olympic Games. *International Journal of Wrestling Science*. 2019;9(2):11–19.
15. Thompson R. A., Williams D. B. Training methodologies in women's freestyle wrestling: A systematic review. *Sports Medicine and Science Quarterly*. 2021;15(3):224–236.
16. Tünnemann H., Curby D. Scoring Analysis of the Wrestling from the 2016 Rio Olympic Games. *International Journal of Wrestling Science*. 2016;6(2):90–116. DOI: <https://doi.org/10.1080/21615667.2017.1315197>
17. Tovstonoh O., Roztorhui M., Pityn M., Pasichnyk V., Melnyk V., Zahura F., Popovych O. Dynamics of the snatch technique cinematic parameters in qualified female weightlifters during different periods of training macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019;19(1):514–520. DOI: <https://doi.org/10.7752/jpes.2019.01075>
18. United World Wrestling. URL: <https://unitedworldwrestling.org>

References

1. Boyko, V. F., & Malynsky, I. Y. (2019). Struktura zmahalnoi diialnosti ta morfofunktsionalni osoblyvosti zhinok-bortsiv [The structure of competitive activity and morphofunctional features of female wrestlers]. *Young Sports Science of Ukraine*, 1(23), 6-12. [in Ukrainian]
2. Danko, G. V., & Petrenko, O. M. (2018). Osoblyvosti pidhotovky zhinok-bortsiv vilnoho styliu v umovakh suchasnoho sportu [Peculiarities of training female freestyle wrestlers in the conditions of modern sport]. *Scientific Journal of the National University named after M.P. Dragomanov*, 3(97), 24-29. [in Ukrainian]
3. Melnyk, O. O., Cherkasova, A. Kh., Khimenes, H. R., & Moroz, T. I. (2024). Osoblyvosti sportyvnoi kariery olimpiiskyykh chempionok u borotbi zhinochii [Peculiarities of the sports career of Olympic champions in women's wrestling]. *Martial Arts*, 2(32), 61-70. <https://doi.org/10.15391/ed.2024-2.06> [in Ukrainian]
4. Melnyk, O. (2023). Variatyvnist skladu ta rezultatyvnist providnykh komand z zhinochoi borotby v lhrakh Olimpiad [Variability of the composition and effectiveness of leading women's wrestling teams in the Olympic Games]. *Physical culture and sport: scientific perspective*, (2), 32–42. <https://doi.org/10.31891/pcs.2023.2.4> [in Ukrainian]
5. Stelmakh, Yu. Yu., Pistun, A. I., Balushka, L. M., & Putiy, E. V. (2015). Zarodzhennia i rozvytok zhinochoi borotby v Ukraini [The emergence and development of women's wrestling in Ukraine]. *Young Sports Science of Ukraine*, 19, 230–234. [in Ukrainian]
6. Shandrygos, V. I., & Pervachuk, R. V. (2018). Rol i mistse sportyvnoi borotby v systemi olimpiiskoho rukhu. Moloda sportyvna nauka Ukrainy [The role and place of wrestling in the system of the Olympic movement]. *Young Sports Science of Ukraine*, 1, 18–19. <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12402/1/Shandrygos15.pdf> [in Ukrainian]
7. Shandrygos, V. I., Latyshev, M. V., Roztorhui, M. S., & Pervachuk, R. V. (2021). Analiz vidboru zi sportyvnoi borotby na Olimpiiski ihyr u Tokio [Analysis of the selection of wrestling for the Olympic Games in Tokyo]. *Martial Arts*, 3(21), 84–98. <https://doi.org/10.15391/ed.2021-3.08> [in Ukrainian]
8. Shandrygos, V. I., Yaremenko, V. V., & Pervachuk, R. V. (2018). Stanovlennia i rozvytok zhinochoi borotby v prohrami Olimpiiskyykh lhor [Formation and development of women's wrestling in the program of the Olympic Games]. In *Problems and Prospects for the Development of Sports Games and Martial Arts in Higher Educational Institutions: Proceedings of the XIV International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 80-83). KhSAPhC. [in Ukrainian]
9. Yaremenko, V. V., & Korobeynikova, L. G. (2020). Psykhofiziologichni stany sportyvenok vysokoi kvalifikatsii v zhinochii borotbi [Psychophysiological States of Highly Qualified Female Athletes in Women's Wrestling]. *Sports Science of Ukraine*, 2(96), 47-54.
10. Curby, D., Dokmanac, M., Kerimov, F., Tropin, Y., Latyshev, M., Bezkorovainyi, D., & Korobeynikov, G. (2023). Performance of wrestlers at the Olympic Games: gender aspect. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 27(6), 487–493. <https://doi.org/10.15561/26649837.2023.0607>
11. Garcia-Pallares, J., & Lopez-Gullon, J. M. (2017). Performance analysis of elite female wrestlers: Physical and physiological characteristics. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 17(4), 510-520.
12. Korobeynikov, G., & Latyshev, S. (2016). Psychophysiological states and motivation in elite female wrestlers. *Journal of Combat Sports and Martial Arts*, 7(2), 67-72.
13. Smith, K. L., & Johnson, M. A. (2019). Technical and tactical analysis of female wrestling matches at the 2016 Olympic Games. *International Journal of Wrestling Science*, 9(2), 11-19.
14. Thompson, R. A., & Williams, D. B. (2021). Training methodologies in women's freestyle wrestling: A systematic review. *Sports Medicine and Science Quarterly*, 15(3), 224-236.
15. *Journal of Wrestling Science*, 6:2, 90-116, <https://doi.org/10.1080/21615667.2017.1315197>
16. Tovstonoh, O., Roztorhui, M., Pityn, M., Pasichnyk, V., Melnyk, V., Zahura, F. & Popovych, O. (2019) Dynamics of the snatch technique cinematic parameters in qualified female weightlifters during different periods of training macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*, 19(1), 514-520, <https://doi.org/10.7752/jpes.2019.01075>
17. United World Wrestling. (n.d.). Retrieved from: <https://unitedworldwrestling.org>